

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

MINISTERSTVO PRÁCE
A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ

 #rodinyvkrajích

Návrh konceptualizace primární prevence pro Liberecký kraj

Témata/okruhy/ primární prevence

Libereckého kraje

1. Podpora stability rodiny, rozvoje rodičovských kompetencí a mezigeneračních vztahů

- podpora hodnoty rodiny
- podpora partnerských, rodičovských kompetencí a kompetencí v rodinných vztazích
- podpora partnerského a rodinného poradenství
- podpora osvětových aktivit (předporodní kurzy, laktační poradenství, kurzy výchovy dětí)
- podpora mezigeneračních vztahů (aktivit)
- podpora organizací s prarodinnými aktivitami
- podpora aktivního života seniorů
- podpora zaměstnavatelů k tvorbě příznivého prostředí pro sladění rodinného a pracovního života zaměstnanců (podpora zavádění prarodinných opatření u zaměstnavatelů)

2. Podpora komunitního života a dobrovolnictví

- podpora komunitního života vztahující se na všechny generace
- podpora komunitních (rodinných, mateřských) center či jiných subjektů/organizací založených na budování komunitního života a mezigenerační spolupráce
- podpora dobrovolnictví vztahující se na všechny generace
- ocenění a osvěta (dobrovolnictví jako součást života a životního stylu)
- svépomocné skupiny
- osvětové aktivity
- poradenství
- volnočasové aktivity
- kulaté stoly
- analýzy (např. dostupnost komunitních aktivit)

3. Podpora neformálně pečujících

- podpora sendvičové generaci
- podpora osvětových aktivit (kurzy na podporu vztahových kompetencí, prevence syndromu vyhoření)
- podpora neformálního setkávání rodin
- dostatečná nabídka zkrácených (flexibilních) úvazků
- svépomocné skupiny
- osvětové aktivity
- poradenství
- volnočasové aktivity
- coworking

4. Podpora spolupráce školy a rodiny

- podpora vzdělávání rodičů
- analýza rizik související s po-covidovou dobou

Úvod

Rodina je základní jednotkou společnosti, která velmi významně ovlivňuje vývoj jedinců a tím i vývoj společnosti jako celku. Rodinu vnímáme jako klíčovou společenskou hodnotu, kterou je třeba podporovat a respektovat. Role rodiny není plně nahraditelná žádným jiným subjektem. Dalo by se říci, že jaké jsou rodiny, taková je společnost. Prorodinná politika proto ve své podstatě představuje souhrn aktivit a opatření realizovaných za účelem podpory rodiny a prevence problematických situací. Rodina je zároveň záležitostí vysoce soukromou, proto rodinná politika musí respektovat přirozenou autonomii rodiny a její schopnost se samostatně rozhodovat.

Liberecký kraj si stanovil vizi být krajem přátelským k rodinám, podporujícím tradiční rodinné hodnoty a zdravé mezigenerační vztahy a vytvářející podmínky pro spokojený rodinný život motivující k zakládání rodin. Nejstarší generace je v Libereckém kraji vnímána jako důležitá součást společnosti, jako ti, kteří zasluhují úctu, pozornost, péči a možnost žít plný život i v pokročilém věku.

Rodina v České republice prochází za poslední desetiletí velkými změnami. Proto je důležitým principem prorodinné politiky prevence. Ta zahrnuje aktivity, jejichž cílem je předcházet pádu rodiny do akutní i dlouhodobé krizové situace, a to jednak obecnými preventivními programy a identifikací rizik, včasnou intervencí a opatřeními na podporu rodiny a dětí tak, aby nedošlo k rozvoji ohrožení. Funkční rodina je mimo jiné nejméně ekonomicky závislá na státu oproti rodinám nefunkčním/ohroženým.

Zároveň je cílem prorodinné politiky Libereckého kraje i zajištění takových služeb, které rodinám pomohou vymanit se z krize, pokud se do ní dostanou.

Účelem tohoto návrhu je předložit hlavní témata a okruhy, na které by bylo vhodné se zaměřit.

Témata/okruhy primární prevence Libereckého kraje

Vymezení primární prevence z pohledu odborníků kraje a regionální platformy

Z pohledu členů regionální platformy bylo vymezeno pět základních směrů primární prevence pro Liberecký kraj, a to: (1) Stabilita rodiny a rozvoj rodičovských kompetencí a mezigeneračních vztahů, (2) Podpora komunitního života a dobrovolnictví, (3) Podpora neformálně pečujících, (4) Podpora spolupráce školy a rodiny a (5) Podpora soudržnosti rodiny.

1. Podpora stability rodiny, rozvoj rodičovských kompetencí a mezigeneračních vztahů

Stabilita rodiny je z pohledu platformy stěžejní oblastí směřování primární prevence. V této oblasti hrají důležitou roli podpora partnerských, rodičovských kompetencí a kompetencí v rodinných vztazích, které ke stabilitě rodiny zásadně přispívají.

Za harmonickou či „zdravou“ rodinu lze považovat takovou rodinu, v níž se rodič dokáže podřídit potřebám dítěte, protože je za ně odpovědný, a kde podobně odpovědný vztah k sobě mají i dospělí členové rodiny (nejen matka a otec, ale i rodiče a prarodiče aj.). Ve smyslu právním můžeme hovořit o tzv. rodičovské odpovědnosti (viz občanský zákoník).

Všem členům rodiny, dětem i dospělým, poskytuje rodina domov. Členové rodiny jsou partnery v komunikacích. V tomto smyslu sdílení/komunikování umožňuje sledování společných cílů, respektování společných hodnot (např. ve smyslu výchovy dětí aj.).

Rodina je často schopna mobilizovat značné vnitřní, ale i vnější rezervy a poskytovat svým členům velkou podporu. Rodina nabízí svým členům také pocit bezpečného zázemí.

Na druhé straně může být i rodina zdrojem stresu, např. rodičovská péče o malé dítě je velmi psychicky, ale i fyzicky náročná. Dospělí členové rodiny se musí stále učit jeden druhému přizpůsobovat, popř. přijímat kompromisy a tolerovat druhého člena rodiny. V tomto smyslu můžeme hovořit o úzkosti nebo o starostech.

Prevence rodiny ve smyslu stability může být zaměřena na následující oblasti:

Podpora rodičů v jejich rodičovské kompetenci

- Podpora rodičů ve zdravé výchově dětí (např. vnímání potřeb dětí s ohledem na jejich věk, systém trestání a oceňování dětí, citové pouto mezi rodičem/rodiči a dítětem, trávení společného času, efektivní komunikace mezi rodičem/rodiči a dítětem, sociální sítě a děti a rodičovská kontrola aj.).

- Podpora rodičů v jejich poslání (tzn. vychovat své děti tak, aby morálně obstály v náročných situacích a složitostech života, a aby byly v dospělosti podle svých nejlepších možností a schopností užitečné svému okolí.).

Podpora rodičů v rodičovské a partnerské komunikaci

- Možnosti nastavení komunikace mezi rodičem a dítětem, mezi sourozenci a mezi rodiči vzájemně jakožto základ řešení partnerských a rodičovských krizí.

Podpora členů rodiny ve finanční soběstačnosti a v právním povědomí

- Zvyšování finanční gramotnosti v rodinách a výchova k finanční soběstačnosti, zvyšování povědomí v rámci právních vztahů a odpovědnosti.

Podpora členů rodiny ve zdravém životním stylu

- Eliminace rizik spojených s nezdravým životním stylem členů rodiny.

Podpora členů rodiny v mezigenerační soudržnosti

- Posilování vzájemného respektu a vnímání odlišných potřeb členů rodiny, vedení dětí k úctě k autoritě, podpora společných aktivit.

Podpora zaměstnavatelů k tvorbě příznivého prostředí pro sladění rodinného a pracovního života zaměstnanců

- Podpora zavádění prorodinných opatření u zaměstnavatelů.

Aktivity spojené s podporou soudržnosti rodiny:

- Poradenství a vzdělávání členů rodiny (přednášky, workshopy, kurzy, semináře, tréninkové aktivity).
- Osvětové aktivity (kampaně) na podporu rodiny a rodičovství.
- Svépomocné či jiné skupiny.
- Webový portál pro rodiny (místo/prostor, kde se budou sbíhat informace a doporučení, ale i kontakty na zařízení, na která se mohou členové rodiny dle problematiky obrátit).

2. Podpora komunitního života a dobrovolnictví

Podpora komunitního života

Z pohledu prevence lze komunitu vnímat jako větší nebo menší počet lidí spojených nějakým společným poutem. Komunita je také důležitým aktérem prevence, kde člověk může získávat podporu, ocenění nebo praktickou pomoc v každodenním životě.

Komunita je založená na budování komunitního života a mezigenerační spolupráci.

Cílem prevence je zapojit obyvatele obcí a měst do komunitního života a tím posílit přirozené vazby rodin k lidem a místu, kde žijí a tráví svůj volný čas. Smyslem komunitního života je také podpora neformálního přirozeného setkávání a posílení sousedských vztahů a soudržnosti.

Pro tuto oblast je klíčová osvětová činnost a propagace komunitního života a soudržnosti obyvatel směrem k zástupcům obcí a měst (semináře, sdílení dobré praxe apod.).

Dále podpora vzniku a rozvoje komunitních (mateřských, rodinných či jinak zvaných) center, které podporují komunitní a mezigenerační vztahy prostřednictvím svých aktivit pro celé rodiny.

Podpora dobrovolnictví

Dobrovolníci věnují část svého volného času, schopností a možností veřejně prospěšné činnosti bez nároku na finanční odměnu. Investují své úsilí, energii, nápady a často i své finance, pomáhají svou prací a nasazením v aktivitách prospěšných pro společnost. Rozvíjí své dovednosti, vidí výsledky své práce a mají dobrý pocit z pomoci druhým.

V oblasti dobrovolnictví je důležitá podpora vědomí, že dobrovolnictví může být součástí běžného života a životního stylu všech generací. V rámci komunitního života je možné vytvořit příležitosti pro zapojení dobrovolníků od dětí až po seniory.

Současně je důležité podporovat a realizovat vzdělávací programy všech generací dobrovolníků včetně vzdělávání pro specifika dobrovolnické činnosti (např. prevence vyhoření apod.).

Aktivity spojené s podporou komunitního života a dobrovolnictví:

- Poradenství a vzdělávání pracovníků a dobrovolníků (přednášky, workshopy, kurzy, semináře, tréninkové aktivity)
- Osvětové aktivity (kampaně) na podporu dobrovolnictví
- Svépomocné či jiné skupiny
- Kulaté stoly

3. Podpora neformálně pečujících

Neformální péče je dlouhodobá péče, kdy o osobu blízkou pečují buď rodinní příslušníci nebo přátelé, kteří nejsou profesionálními pečovateli. Tito lidé většinou nemají odborné specifické vzdělání a nejsou za tuto službu a pomoc placeni. Kromě péče o své blízké vykonávají neformální pečující často ještě svoje „civilní“ zaměstnání a jejich pomoc blízkým je založena na lidských vztazích.

S ohledem na demografický vývoj, s nástupem dlouhověké společnosti, se zvýšením podílu a změnou role seniorů v populaci a zlepšením jejich zdravotního a funkčního stavu, se největší objem podpory a péče bude odehrávat právě neformálně – v rámci rodiny.

Počet neformálních pečovatelů v České republice se odhaduje na 250 tisíc.¹ Polovinu osob pečujících tvoří osoba blízká. Téměř dvě třetiny dlouhodobé péče je u nás poskytováno ženami ve středním nebo raném důchodovém věku, mezi 35 a 64 rokem.²

Neformální péče má významný jak ekonomický, tak společenský přínos. Zásadně přispívá k rodinné soudržnosti a mezigenerační solidaritě. I přes nesporné výhody neformální péče (blízká emoční vazba, individuální přístup, domácí známé prostředí), má také řadu nevýhod

¹Tento odhad vychází z celkového demografického trendu, výzkumu SILC 2010 a počtu příjemců příspěvku na péči, kteří do žádosti uvedli, že jim péči zajišťuje fyzická osoba. (Hrkal et al, 2011, + draft, necit.).

<https://socialnipolitika.eu/2017/04/pecujici-osoby-a-neformalni-pecce-narodni-strategie-rozvoje-socialnich-sluzeb-2016-2025/>

²Klímová Chaloupková, J. (2013). Neformální péče v rodině: sociodemografické charakteristiky pečujících osob. *Data a výzkum-SDA Info*, 7(2), 107–123.

(náročnost fyzická, psychická i sociální). Podporu tedy potřebuje nejen opečovávaný, ale i neformální pečovatel.

Sendvičová generace je označení pro generaci lidí středního věku, kteří se současně starají o své nesamostatné děti a o své staré rodiče. V České republice začíná být fenomén sendvičové generace čím dál patrnější. Sendvičová generace se zde týká lidí různých věků. Jejich potřeby jsou přehlíženy zaměstnavateli i státem. Nejsou jim poskytovány flexibilní formy práce a výhody, které by zohlednily jejich situaci.³

Aktivity spojené s podporou neformálně pečujících:

- Osvětové aktivity (na podporu sendvičové generace, neformálního pečovatelsví)
- Poradenství a vzdělávání (kurzy na podporu vztahových kompetencí, prevence syndromu vyhoření)
- Podpora neformálního setkávání rodin
- Volnočasové aktivity
- Svépomocné či jiné skupiny
- Dostatečná nabídka zkrácených (flexibilních) úvazků, zvýhodnění zaměstnavatelů, kteří zaměstnávají neformální pečující
- Coworking

4. Podpora spolupráce školy a rodiny

- Podpora rodin ve zdravém přístupu k online světu a médiím.
- Podpora vzdělávání rodičů.

Aktivity spojené s podporou spolupráce školy a rodiny:

- Analýza (pojmenování) rizik související s dopady pandemie COVID-19 vliv online výuky, vstup online médií do rodin).

5. Podpora soudržnosti rodiny

Soudržné a fungující rodiny vychovávají děti, které snadněji odolají socio-patogenním nástrahám dnešního světa a budou schopné přispět k větší rovnováze života na zemi. Podle Voláka je dominantní význam dětství v životě člověka dán především tím, že se v něm naplňují důležité psychologické potřeby jistoty a bezpečí, lásky a sounáležitosti. V rodině si uvědomujeme, že někam patříme, že nás někdo má rád, že o nás stojí. Právě tyto potřeby dokáže nejlépe uspokojit otec a matka, společně vytvářející nenahraditelnou atmosféru domova. Stabilní a dobře fungující rodina je proto klíčová pro sebedůvěru dítěte a utváří pozitivní pohled na svět

³Dotační titul Rodina, Metodika Ministerstva práce a sociálních věcí pro poskytování dotací ze státního rozpočtu nestátním neziskovým organizacím v oblasti podpory rodiny pro rok 2022.

a ostatní lidi. Potom je život něčím dobrým, co stojí za to žít.⁴ Proto je rozhodující ve společnosti formovat prostředí přátelské rodině a podporovat soudržnost rodiny. Služby a aktivity zaměřené na podporu funkce a soudržnost rodiny jsou velmi rozmanité a mohou být poskytované převážně neziskovými organizacemi, skupinami obyvatel nebo zájmovými sdruženími.

Jistě sem patří posilování vztahových dovedností v partnerství, posilování rodičovských kompetencí a vlastní zodpovědnosti rodičů při výchově dětí, posilování role otců, podpora mateřské dovolené, posilování vnímání rodiny jako vícegeneračního tělesa, podpora hodnoty rodiny u mladých lidí a podpora institutu manželství i jeho společenské prestiže a další témata.

- posilování vztahových dovedností v partnerství – Fungující partnerství je alfou a omegou naší spokojenosti. Jelikož ale žádné dobré manželství nefunguje „samospádem“ a není bezúdržbovým mechanismem, je nutné o partnerský vztah pečovat a investovat do něj. Různé výzkumy na toto téma ukazují, že Češi jsou více rodiči než manželskými partnery. Fungující manželství je ovšem naprosto základním předpokladem fungujících vztahů v rodině. Fungující vztah ale není věcí náhody nebo nějakých osobních dispozic či štěstí. Na vztazích se dá a má pracovat. Je potřeba poznat odlišnosti toho druhého, přijmout je a být za sebe vděční. Je potřeba s těmito odlišnostmi počítat a nebrat je jako útoky. Rodinná pohoda není náhoda. Je třeba se učit vzájemné úctě a vnímat tu odlišnost druhého jako obohacení, a ne jako útok. Také je důležité rozumět tomu, že krize, která je přítomná v úplně každém vztahu, je vždycky příležitostí k posunu a růstu, pokud ji využijeme a pokud si budeme odpouštět.⁵

O vztah s manželským partnerem je tedy nutné aktivně pečovat, např.: (1) ubezpečovat druhého o své lásce a být za něho vděčný, (2) společně trávit čas, (3) otevřeně mluvit o svých potřebách, (4) naslouchat potřebám druhého, (5) mít od druhého reálná očekávání, (6) naučit se jak zvládat konflikt a odpouštět si atd. Posilování vztahových dovedností řeší různé kurzy (např: kurzy Manželské večery, kurzy přípravy na manželství, doprovázení mladých manželství, víkendové pobyty s naukově relaxačním programem zaměřené na zlepšení vztahů atd.) a také Manželské poradenství.

- posilování rodičovských kompetencí a vlastní zodpovědnosti rodičů při výchově dětí – Toto je důležité především u mladé generace rodičů. Je nutné podporovat osvětu ve věci výchovy dětí, aby mladí rodiče věděli, jak své dítě bezpodmínečně milovat a zároveň je pevně vést. Dnes existují velmi povedené kurzy rodičovství, které srozumitelně řeší základní pilíře výchovy: (1) jak vybudovat pevné základy, (2) jak naplňovat potřeby svých dětí, (3) jak nastavit hranice, (4) jak vytvářet zdravé vztahy, (5) jak se na výchovu svých dětí dívat z dlouhodobé perspektivy.⁶ Mnohá rodinná centra fungující ve městech Libereckého kraje tyto dovednosti s rodiči řeší.

- posilování role otců – Vliv otce na vývoj dítěte je velice významný, a to v mnoha směrech i ve všech obdobích života dítěte, dokonce i před narozením. Ukazuje dítěti svět z otcovského pohledu, což významně obohacuje jeho život. Otec poskytuje dítěti pocit jistoty a bezpečí, působí na rozvoj sociálních schopností dítěte, na jeho morální a citový vývoj. Otec učí dítě jiným způsobům chování než matka, dítě tak poznává různé vzory. Existuje mnoho akcí podporujících roli otce (např.: Tvůrčí dílny pro tatínky s dětmi, Den otců aj.)

⁴Volák Stanislav, PhDr.: Krize rodiny jako příčina úpadku Evropy – in: – in: Rodina jako středobod života zdravé společnosti, kolektiv autorů, edice: Svatováclavská studia, Společnost pro Svatováclavská studia, z.s., Praha 2021, s.39

⁵Oujezdská Marie, PhDr., Ing. - Národní centrum pro rodinu -, „*Jak zvládnout problémy ve vztazích a jak jim předcházet?*“ zaznělo v pořadu Studio 6 víkend, 11.5.2021 – in: <https://www.rodiny.cz/jak-zvladnout-problemy-ve-vztazich-a-jak-jim-predchazet-zaznelo-v-poradu-studio-6-vikend/>

⁶*Výchova dětí*. Nicky a Sila Leeovi. Rok vydání: 2018. Vydavatel: KMS. ISBN: 978-80-86449-92-0. Počet stránek: 80

- **podpora mateřské a rodičovské dovolené** – Naprosto klíčové pro zdravý psychologický vývoj dítěte je podporovat první tři roky dítěte s matkou doma. Právě v tomto věku se „rodí“ psychologické „já“ dítěte, vědomí jeho vlastní identity, prožívání toho, čím dítě je.⁷

- **posilování vnímání rodiny jako vícegeneračního tělesa** – Sem patří služby zaměřené na posílení vícegeneračních vazeb v rodině (děti, rodiče, prarodiče) a význam jednotlivých rodinných rolí. Dále různé akce sloužící k propojení generací (např. Babičko, dědečku vyprávěj, Prarodiče čtou dětem, Adoptivní vnuk, Adoptivní babička aj). Je tedy nutné podporovat život rodiny v jejím přirozeném prostředí, a to i v situaci, kdy se někteří její členové neobejdou bez pomoci druhých.

- **podpora mladých lidí, kteří chtějí založit rodinu** – Především u mladé generace by měla být posilována hodnota manželství a rodičovství, také vlastní zodpovědnost za její fungování a stabilitu. Měli by znát fakta, proč by měl člověk do manželství vstupovat a jak manželství zlepšuje život. Podle profesorky Dany Hamplové je mechanismů celá řada. Sociologická literatura zdůrazňuje, že manželství je důležitým zdrojem smyslu života. Manželství přispívá k budování a udržování identity jedince. Podle psychologů manželství přináší sociální a emocionální oporu. Ekonomové ukazují, že manželství zvyšuje životní úroveň skrze úspory ze společného hospodaření, díky čemuž si lidé žijící v páru obvykle mohou dovolit víc než osoby, které žijí samostatně. Zajímavostí je, že muži z manželství či partnerského soužití získávají více v oblasti sociální opory, zatímco ženy získávají více ve finanční oblasti. Ve srovnání s manželstvím jsou nesezdaná soužití mnohem nestabilnější, a to i v případě páru s dětmi. Výzkumy rovněž naznačují, že lidé žijící v nesezdaných soužitích bývají více individualisticky orientovaní. Nesezdané páry projevují menší ochotu ke společným investicím materiálního, ale i nemateriálního charakteru.⁸

- **podpora institutu manželství a jeho společenské prestiže** – Posilovat vědomí rodinných hodnot v celé české společnosti (např. Den pro rodinu) a cíleně vytvářet pro-rodinnou atmosféru ve společnosti. Podle Hamplové *„rodinný stav zůstává klíčovou charakteristikou kvality života. Ženatí muži a vdané ženy jsou v průměru šťastnější, spokojenější, těší se lepšímu fyzickému zdraví, trpí méně často depresemi a psychickými problémy, méně často podléhají závislosti na alkoholu a drogách, méně často páchají sebevraždu, trpí méně často chronickými onemocněními, a dokonce žijí déle. V současné české společnosti se ženatí a vdané dožívají v průměru téměř od 10 let více než jejich svobodné protějšky.“*⁹

⁷Šulová, Lenka – *Raný psychologický vývoj dítěte*, Karolinum, Praha, 2005, ISBN: 80-246-0877-4, s.90

⁸Hamplová Dana: Nesezdané soužití – společné bydlení bez společné peněženky? Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 51(2), 2015, s.261-278

⁹Hamplová Dana: Proč potřebujeme rodinu a manželství – in: Rodina jako středobod života zdravé společnosti, kolektiv autorů, edice: Svatováclavská studia, Společnost pro Svatováclavská studia, z.s., Praha 2021, s.35

Závěr

Liberecký kraj se svým průmyslovým charakterem, dobrým dopravním spojením do hlavního města a z toho plynoucími možnostmi pracovního uplatnění, je, ruku v ruce s přírodními podmínkami s možnostmi sportovního a rekreačního vyžití, místem, kde se dobře žije všem generacím, rodiny s dětmi nevyjímaje.

Aby výše zmíněné platilo, je více než vhodné vynakládat nemalou míru péče o mezilidské vzaty, rodinné vazby a předcházet tím nežádoucím patologickým jevům ve společnosti. Jedním ze základních principů, jak toho docílit, je prevence.

Tento materiál je možné využít jako inspiraci v rámci nastavení opatření v oblasti rodinné politiky Libereckého kraje a je předkládán jako doporučení.

Realizace rodinné politiky je v samostatné působnosti Libereckého kraje.

Použité zdroje a literatura

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie dětství a dospívání*, Praha: Karolinum 2007. 531 s. ISBN 98-80-246-2153-1.

HERMAN, M. *Najděte si svého manžana...co jste vždycky chtěli vědět o psychologii, ale ve škole vám to neřekli*, Olomouc: apak 2014. 235 s. ISBN 978-80-260-6070-3.

PEKAŘOVÁ, L. *Jak žít a nezbláznit se*, Olomouc: Poznání, 2006. 200 s. ISBN: 80-86606-49-X.

JEDLIČKA, R. *Psychický vývoj dítěte a výchova: jak porozumět socializačním obtížím*, Praha: Grada, 2017. 280 s. ISBN: 978-80-271-0096-5.

MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*, 7. vydání, Praha: Portál, 2015. 112 s. ISBN: 978-80-262-085-2.

FIALOVÁ, L.; HAMPLOVÁ, D.; KUČERA, M.; VYMĚTALOVÁ, S. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ, 2000. 163 s. ISBN: 80-85850-87-7.

ELLIOTTOVÁ, M. *Jak ochránit své dítě*, Praha: Portál, 1995. 173 s. ISBN: 80-7178-034-0.

KOUČKÁ, P. *Zdravý rozum ve výchově: uvolněné rodičovství v hektické době*, Praha: Portál, 2014. 208 s. ISBN: 978-80-262-0614-9.

SVOBODA, J. *Krizové situace výchovy a výuky*, Praha: Stanislav Juhaňák – Triton, 2015. 211 s. ISBN: 978-80-7387-935-8.

ŠULOVÁ, L. *Raný psychický vývoj dítěte*, Praha: Karolinum, 2005, 248 s. ISBN: 80-246-0877-4.

HAMPLOVÁ, D. *Nesezdané soužití – společné bydlení bez společné peněženky? Sociologický časopis / Czech Sociological Review 2015, 51(2): 261-278, DOI: 10.13060/00380288.2015.51.2.161.*

Kolektiv autorů. Rodina jako středobod života zdravé společnosti, Praha, Edice: Svatováclavská studia, Společnost pro Svatováclavská studia, z.s., 2021, 114 s. ISBN 978-80-908340-0-2.

CHAPMAN, G.; WARDEN, S. *Co jsem měl vědět dřív, než jsme se stali rodiči*, Praha: Návrat domů, 2018. 126 s. ISBN: 978-80-7255-408-9.

Sociální politika – Pečující osoby a neformální péče (Národní strategie rozvoje sociálních služeb 2016-2025) dostupné online z: <https://socialnipolitika.eu/2017/04/pecujici-osoby-a-neformalni-pecce-narodni-strategie-rozvoje-socialnich-sluzeb-2016-2025/>.

Liberecký kraj – Koncepce prevence kriminality Libereckého kraje na období 2017-2020 – dostupné online z: <https://kancelar-hejtmana.kraj-lbc.cz/page17/prevence-kriminality>.

Liberecký kraj – Plán protidrogové politiky Libereckého kraje na období 2019-2022 – dostupné online z: <https://odbor-socialni.kraj-lbc.cz/page507/dokumenty->.

Liberecký kraj - Specifická primární prevence rizikového chování - 2022 [online]. 2022. Dostupné z: <https://dotace.kraj-lbc.cz/skolstvi-a-mladez/4-3-specificka-primarni-prevence-rizikoveho-chovani-d453342.htm>.

